

1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο με διεθνή συμμετοχή, «Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στον Πολιτισμό Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ειρήνης». Έδρα UNESCO του Α.Π.Θ.
14, 15 και 16/12/2001 Αίθουσα Τελετών του Κτιρίου Διοίκησης, Α.Π.Θ.

«Το πιο ωραίο επάγγελμα στον κόσμο». Προβληματισμοί για το επάγγελμα του Εκπαιδευτικού στην αυγή του 21^{ου} αιώνα

Καθηγητής Dumitru Chitoran. Πανεπιστήμιο Βουκουρεστίου. Ειδικός Σύμβουλος της UNESCO για θέματα Ανώτατης Εκπαίδευσης

Για να παραφράσουμε τον τίτλο μιας πρόσφατης γαλλικής ταινίας (‘Le plus beau métier du monde’), το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι αναμφισβήτητο το «πιο ωραίο επάγγελμα στον κόσμο». Κανένας άλλος τομέας της ανθρώπινης ενασχόλησης δε μπορεί να προσφέρει μεγαλύτερη προσωπική ικανοποίηση, επηρεάζοντας, ταυτόχρονα και ριζικά, τη συμπεριφορά, το είδος σκέψης, τον τρόπο ζωής και τη θέση τόσο πολλών ανθρώπων στην κοινωνία. Είναι επίσης ένα από τα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη ευθύνη, επειδή, μέσα από την εκπαίδευση που προσφέρουν οι εκπαιδευτικοί στις νεότερες γενιές, παίρνει σάρκα και οστά το μέλλον των κοινωνιών. Γι αυτούς τους λόγους, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού έχαιρε πάντοτε μεγάλης εκτίμησης στην κοινωνία. Στη σύγχρονη εποχή, ωστόσο, η θέση και η κατάσταση των εκπαιδευτικών υπόκεινται σε θεμελιώδεις αλλαγές και βρίσκονται υπό συνεχείς πιέσεις.

Οι σκέψεις που ακολουθούν αναφέρονται, αρχικά, στην παρούσα κατάσταση και στις σύγχρονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε στο ρόλο που καλούνται να παίξουν οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο των κοινωνικών αρμοδιοτήτων τους, προκειμένου να προωθήσουν τις καθολικές αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης, της ασφάλειας και της ειρήνης. Αυτοί οι προβληματισμοί βασίζονται στην πολυετή πείρα μου ως εκπαιδευτικού και, ιδιαιτέρως, στην εργασία μου στα πλαίσια της UNESCO, η οποία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων ως βασική της προτεραιότητα την προβολή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού και την υπεράσπιση των συμφερόντων των εκπαιδευτικών.

Η μεταβαλλόμενη θέση του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού σε διεθνές επίπεδο

Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού αντιμετωπίζει ανεπανάληπτες προκλήσεις. Αυτές προκύπτουν από τις συγκλίνουσες διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης και της αυξανόμενης σημασίας της γνώσης ως βασικού μοχλού ανάπτυξης και από τις επιπτώσεις της επανάστασης των πληροφοριών και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση. Αυτές οι προκλήσεις δημιουργούν επίσης νέες ευκαιρίες. Μια τέτοια ευκαιρία αποτελεί και το γεγονός ότι η εκπαίδευση έχει να διαδραματίσει το ρόλο της μεγαλύτερης ως τώρα επιρροής στην ιστορία της, τόσο στη βελτίωση, άριστη κατοχή και χρήση της γνώσης όσο και στη δημιουργία δημοκρατικών κοινωνιών.

Ποιες είναι οι σημαντικότερες αλλαγές στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού μέχρι σήμερα;

Ο περιορισμένος χρόνος μας με υποχρεώνει να περιοριστώ σε μερικά μόνο σημαντικά θέματα.

Η κατάσταση των εκπαιδευτικών στην κοινωνία: Σύμφωνα με διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, υπάρχουν πάνω από 60 εκατομμύρια εκπαιδευτικοί σε όλο τον κόσμο, σε όλους τους τύπους και τα επίπεδα της επίσημης εκπαίδευσης. Εξαιτίας της εκρηκτικής ανάπτυξης του πληθυσμού σχολικής ηλικίας, ιδιαίτερα στην Ασία, την Αφρική και τις Αραβικές χώρες, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού αποτελεί ένα από τα ταχύτερα εξελισσόμενα επαγγέλματα. Το γεγονός ότι γινόμαστε μάρτυρες μιας διαδικασίας γήρανσης του παγκόσμιου πληθυσμού, ιδιαίτερα στις βιομηχανικά αναπτυγμένες

χώρες, δε θα επηρεάσει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Στις μέρες μας, η εκπαίδευση χρειάζεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας. Ως εκ τούτου, ο αριθμός των ατόμων που «πηγαίνουν σχολείο» σε διάφορες μορφές και σε διαφορετικές ηλικίες, συνεχώς αυξάνεται. Επομένως, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού θα συνεχίσει να έχει υψηλή ζήτηση για πολλά ακόμη χρόνια και οι λειτουργοί του, οι εκπαιδευτικοί δηλαδή, θα συνεχίσουν να είναι ένας από τους συντελεστές με τη μεγαλύτερη επιρροή στην αλλαγή της κοινωνίας.

Η κοινωνική θέση των εκπαιδευτικών: Κατά παράδοξο τρόπο, παράλληλα με αυτή την αυξανόμενη ζήτηση που γνωρίζει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, η εκτίμησή του από την κοινωνία φθίνει. Το γεγονός αυτό επηρεάζει κατά πρώτο λόγο την οικονομική κατάσταση των εκπαιδευτικών: η εργασία τους είναι κακοπληρωμένη και ανασφαλής. Υπάρχουν επίσης πολλές άλλες μεταβλητές που σχετίζονται με τα δικαιώματα των εκπαιδευτικών και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εξασκούν το επάγγελμά τους.

Αυξανόμενες απαιτήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί: Η εκπαίδευση είναι ένα ταχύτατα εξελισσόμενο επάγγελμα. Ως αποτέλεσμα, οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν νέες απαιτήσεις και αποκτούν νέες αρμοδιότητες. Σε πολλές περιπτώσεις, η αρχική τους εκπαίδευση δεν τους προετοιμάζει επαρκώς ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες. Η πιο καταπληκτική πρόκληση προέρχεται από τις ταχύτατες εξελίξεις στις τεχνολογίες της πληροφόρησης και των επικοινωνιών και την καταλυτική χρήση τους στην εκπαίδευση. Κάτω από την επίδραση αυτών των εξελίξεων, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού αλλάζει διαρκώς. Είναι οι εκπαιδευτικοί πρόθυμοι (και έτοιμοι) να ανταποκριθούν σ' αυτή την πρόκληση;

Στοιχειώδης εκπαίδευση για όλους δια βίου: Η εκπαίδευση, αν και είναι ένα από τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, απέχει πολύ από το να είναι εξασφαλισμένη για ένα μεγάλο αριθμό λαών, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο μεγαλύτερος εκπαιδευτικός στόχος του 20ού αιώνα, η εξάλειψη του αναλφαβητισμού, δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη. Το 1999, υπήρχαν ακόμη 880 εκατομμύρια αναλφάβητων άνω των 15 ετών. Από αυτούς, τα δύο τρίτα ήταν γυναίκες. Μιλώντας με σχετικούς όρους, ο αναλφαβητισμός έχει μειωθεί ουσιαστικά (π.χ υπάρχουν περισσότεροι άνθρωποι σήμερα που γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση παρά ποτέ στην ιστορία. Επίσης το ποσοστό των αναλφάβητων παγκοσμίως έπεσε από 30,5% το 1980 σε 22,7% το 1995). Ωστόσο, με απόλυτους όρους, εξαιτίας της υπερβολικής ανάπτυξης του πληθυσμού τα τελευταία 50 χρόνια, ο αριθμός των αναλφάβητων αυξήθηκε από 877 εκατ. το 1980 σε 884 εκατ. το 1995). Οι τελευταίοι υπολογισμοί είναι πιο αισιόδοξοι: είναι πιθανό να αναστραφούν οι τάσεις. Ο αναλφαβητισμός αναμένεται να πέσει, ακόμα και με απόλυτους όρους, από 876 εκατ. το 2000 σε 840 εκατ. το 2010. Αν μιλήσουμε με ποσοστά, το 22,7% των αναλφάβητων για το 1995 αναμένεται να πέσει στο 18,8% το 2010. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη πάρα πολλά που πρέπει να γίνουν και το θέμα περιπλέκεται ακόμη περισσότερο από την εμφάνιση του λειτουργικού αναλφαβητισμού.

Αυξανόμενες κοινωνικές αρμοδιότητες του σχολείου: Υπάρχουν πολλές κατηγορίες νέων ανθρώπων που αισθάνονται αποκλεισμένοι και περιθωριοποιημένοι. Από τη στιγμή που το μέλλον φαντάζει δυσοίωνο και αισθάνονται ότι η κοινωνία τους απορρίπτει, με τη σειρά τους και αυτοί απορρίπτουν την κοινωνία. Είναι τα παιδιά των υποβαθμισμένων προαστίων, οι πρόσφυγες, οι μετανάστες και, σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, τα παιδιά των μειονοτήτων. Ο μόνος τρόπος για να ενσωματώσουμε στην κοινωνία αυτά τα περιθωριοποιημένα «παιδιά του δρόμου» είναι η εκπαίδευση. Αν οι πόρτες των σχολείων δεν είναι ανοιχτές για αυτά τα παιδιά, τότε θα βρουν ανοιχτές τις πόρτες της φυλακής.

Η βία στα σχολεία: Η βία στα σχολεία είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζεται σε ανεπανάληπτη κλίμακα και που καλούνται οι τοπικές κοινότητες να αντιμετωπίσουν. Πρώτοι οι εκπαιδευτικοί γίνονται μάρτυρες της φοβερής πραγματικότητας αυτού του φαινομένου. Ποιες λύσεις θα μπορούσαν να βρεθούν για την αντιμετώπισή του; Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του, το σχολείο υπήρξε το λιμάνι της τάξης και της ησυχίας, απαραίτητων προϋποθέσεων για τη διαδικασία της μάθησης. Το σχολείο πρέπει να διατηρήσει το ρόλο του ως ένα σημείο συνάντησης, ένα τόπο μάθησης και κοινωνικοποίησης με το διπλό στόχο να προσφέρει γνώση και να δημιουργήσει πολίτες.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην προώθηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Πολιτισμού Ειρήνης

Το Συνέδριό σας είναι αφιερωμένο σ' αυτό το θέμα. Η ευθύνη του εκπαιδευτικού στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην εποχή μας. Πράγματι, ποτέ ξανά στην ιστορία της η εκπαίδευση δεν είχε να διαδραματίσει πιο κεντρικό ρόλο στην ανησυχία του κόσμου για το μέλλον του. Η εκπαίδευση, που έχει στόχο της να προετοιμάσει τους νέους έτσι ώστε να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του μέλλοντος, αποτελεί μια αναγνωρισμένη προτεραιότητα για κάθε κοινωνία.

Το Συνέδριό σας πραγματοποιείται αμέσως μετά την προκλητική τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Δεν ήταν μόνο μια επίθεση εναντίον των Η.Π.Α. Ήταν μια επίθεση ενάντια στην ελευθερία και τη δημοκρατία, μια αποκάλυπτη επίθεση στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, μια προσβολή του βασικού σκοπού ύπαρξης της UNESCO και του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών. Η επίθεση αυτή πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του Έτους του Ο.Η.Ε για Διάλογο ανάμεσα στους Πολιτισμούς, που διαδέχτηκε το Διεθνές Έτος για τον Πολιτισμό Ειρήνης. Μήπως τα γεγονότα αυτά πρέπει να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι είναι μάταιες οι προσπάθειες προώθησης των ιδανικών της ανοχής, της μη-βίας, της αλληλοκατανόησης και της αλληλεγγύης; Αντιθέτως, τα γεγονότα αυτά αποδεικνύουν για άλλη μια φορά ότι πρέπει να ενεργήσουμε αποφασιστικά ώστε να εξαλείψουμε τα βαθιά ριζωμένα αίτια της βίας, της φτώχειας και του αποκλεισμού, της άγνοιας και των διακρίσεων. Όλο και περισσότερα άτομα, συμπεριλαμβανομένων και ανθρώπων που κατέχουν κυβερνητικές θέσεις και θέσεις σε κέντρα λήψης αποφάσεων, συνειδητοποιούν ότι, προκειμένου να εξαλείψουμε τη βία, τη μη-ανοχή και το φανατισμό, είναι απαραίτητο να υιοθετήσουμε μια στρατηγική πρόληψης που στοχεύει στις ρίζες αυτών των φαινομένων. Μια τέτοια προσπάθεια πρέπει οπωσδήποτε να συμπεριλαμβάνει κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές μεταβλητές και να αναζητά σταθερά τις πανανθρώπινες αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας, της δικαιοσύνης και του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Γίνεται ολοένα και περισσότερο αισθητή η ανάγκη να επαναπροσδιορίσουμε την παγκοσμιοποίηση και να της δώσουμε ένα πιο ανθρώπινο και δίκαιο πρόσωπο, υιοθετώντας αξίες διαφορετικές απ' αυτές που «κυκλοφορούν στην αγορά».

Προφανώς, η αρμοδιότητα για δράση σ' αυτά τα πλαίσια ανήκει πρωταρχικά στις κυβερνήσεις, σε άλλα κέντρα λήψης αποφάσεων και στο σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο ως ένα σημαντικό και πολύ ενεργό κομμάτι της κοινωνίας των πολιτών. Η δύναμή τους είναι η δύναμη του λόγου. Το μέσο δράσης τους είναι η εκπαίδευση. Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, η ανοχή και ο σεβασμός των άλλων μπορούν να προωθηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Σ' αυτή την κατεύθυνση, οι Έλληνες εκπαιδευτικοί δίνετε το καλό παράδειγμα. Συνεχίζετε τη μακρά και ένδοξη παράδοση των μεγάλων φιλοσόφων και διανοητών της αρχαίας Ελλάδας που ήταν ταυτόχρονα δάσκαλοι και παιδαγωγοί, έπλαθαν τη σκέψη των νέων και διαφύλατταν τις ηθικές αξίες της κοινωνίας. Σ' αυτούς τους προγόνους σας οφείλει ο σύγχρονος πολιτισμός την ιδέα της δημοκρατίας και την κοινωνική και πολιτική υπευθυνότητα. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και η καθηγήτρια κ. Δήμητρα Παπαδοπούλου είναι άξιοι συγχαρητηρίων για τις άοκνες προσπάθειές τους να ευαισθητοποιήσουν τους εκπαιδευτικούς ως προς τις κοινωνικές τους αρμοδιότητες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την προαγωγή της δημοκρατίας και τη διασφάλιση της ειρήνης, ιδιαίτερα μάλιστα μέσα από την προσφορά του Ινστιτούτου Εκπαίδευσης για την Ειρήνη και της Έδρας UNESCO του Α.Π.Θ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τον Εκδημοκρατισμό και τον Πολιτισμό Ειρήνης.

Θέλω να σας διαβεβαιώσω πως δεν είστε μόνοι σ' αυτό τον αγώνα. Η μεγάλη πλειονότητα των 60 εκατομμυρίων εκπαιδευτικών παγκοσμίως συμμερίζεται τις ανησυχίες σας και έχει ισχυρή συναίσθηση των ίδιων ευθυνών. Η UNESCO ενδυναμώνει και υποστηρίζει τη δράση τους με την πεποίθηση ότι μια τέτοια εξαιρετική δύναμη μπορεί να επιφέρει τις απαραίτητες αλλαγές στις νοοτροπίες, στάσεις και συμπεριφορά, αλλαγές απαραίτητες για να κάνουμε τον κόσμο μας ένα πιο δίκαιο, ασφαλή και ειρηνικό τόπο. Έτσι, σας εύχομαι κάθε επιτυχία στην μελλοντική εργασία σας και στην επαγγελματική σας καριέρα. Να είστε περήφανοι για τη δουλειά που κάνετε! Για να αναφερθώ στον Fichte, το Γερμανό φιλόσοφο, «να ενεργείτε σαν το ίδιο το μέλλον του κόσμου να εξαρτάται από τις δικές σας πράξεις!» Δεν υπάρχει πιο ευγενικός, μεγαλύτερος και πιο χρήσιμος σκοπός στη ζωή!

Μετάφραση από το αγγλικό πρωτότυπο: Ευρύκλεια Εμετλή, Μ.Α. στις Κλασικές Σπουδές, γραμματέας της Έδρας UNESCO